

درآمدی بر مهم ترین مسائل و مفاهیم نظامی استراتژیک معاصر

دکتر الهام رسولی ثانی آبادی
عضو هیأت علمی گروه علوم سیاسی دانشگاه یزد

بهار ۱۳۹۲

سرشناسه	: رسولي ثاني آبادي، الهام
عنوان و نام پديدآور	: درآمدی بر مهم‌ترین مسائل و مفاهیم نظامی و استراتژیک معاصر / الهام رسولي ثاني آبادي.
مشخصات نشر	: يزد: دانشگاه يزد، ۱۳۹۲.
مشخصات ظاهري	: ۲۳۳ ص.
شابک	: 978-600-6309-33-0
وضعيت فهرست نویسی	: فبا
موضوع	: استراتژی نظامی
موضوع	: استراتژی سیاسی
موضوع	: امنیت ملی
موضوع	: روابط بین‌المللی
شناسه افروده	: دانشگاه يزد
رده بندی کنگره	: ۱۲۹۲ ۴۵۰/۱۶۲۱
رده بندی دیویی	: ۳۵۵/۴
شماره کتابشناسی کد	: ۲۳۲۹۷۲۱
پیگیری ملی	: ۲۳۲۹۳۲۲

مرکز انتشارات دانشگاه يزد

يزد، صفائيه، بلوار دانشگاه، صندوق پستی ۷۴۱-۸۹۱۹۵ تلفن: ۰۳۵۱-۸۲۱۱۶۷۰-۹

دوره انتشار: ۰۳۵۱-۸۲۰۰۱۲۶

عنوان کتاب: درآمدی بر مهم‌ترین مسائل و مفاهیم نظامی - استراتژیک معاصر

مؤلف: دکتر الهام رسولي ثاني آبادي

ناشر: انتشارات دانشگاه يزد

حروف چین و صفحه آرا: حمیدرضا رسولي نیا

لیتوگرافی، چاپ و صحافی: کنکاش اصفهان (۰۳۱۱-۶۲۵۸۰۴۹)

نوبت چاپ: اول

سال چاپ: ۱۳۹۲

شمارگان: ۱۰۰۰

شابک: ۰۰-۳۳-۶۳۰۹-۶۰۰-۹۷۸

قیمت پشت جلد: ۱۱۵۰۰۰ ریال

مرکز پخش: مؤسسه کتابیران

تهران، میدان انقلاب، کارگر شمالی، خیابان نصرت، خیابان دکتر قریب، نرسیده به فرصت، پلاک ۷.

تلفن: ۰۲۱-۶۶۵۶۶۵۱۰-۱۸

پیشگفتار

رشته علوم سیاسی به عنوان یکی از مهم‌ترین رشته‌های علمی و آکادمیک در حوزه علوم انسانی، از مباحث و موضوعات مختلفی شکل گرفته است که یکی از مهم‌ترین این مباحث و موضوعات مربوط به مسائل نظامی استراتژیک و مفاهیم مربوط به آن به طور کل می‌باشد. به همین منظور دانشجویان این رشته در مقطع کارشناسی درسی به ارزش سه واحد را با همین عنوان در راستای آشنایی کامل با مهم‌ترین مسائل و موضوعاتی که دارای بار امنیتی نظامی هستند و یا می‌توانند به طور بالقوه دارای چنین ارزشی شوند، می‌گذرانند.

اما متأسفانه با وجود اهمیت این درس به عنوان یکی از دروس پایه و تخصصی برای دانش‌پژوهان رشته علوم سیاسی، مروری بر ادبیات موجود به خصوص در حوزه کتب درسی مربوط به این رشته حاکی از فقدان منبعی مناسب، کارآمد تخصصی و به روز بود که همین امر و البته تدریس این درس در دانشگاه یزد، انگیزه لازم را برای تألیف این اثر برای این جانب فراهم آورد. به همین منظور با الهام از سرفصل‌های اصلی این درس و استفاده از منابع نسبتاً جدیدی که در حوزه آثار فارسی زبان و غیرفارسی زبان وجود داشت، سعی شد تا در این اثر حتی الامکان به مهم‌ترین مسائل و مفاهیم نظامی استراتژیک معاصر در طی نه فصل پرداخته شود که در هر یک از این فصول سعی شده است تا یکی از این مفاهیم و مسائل به طور مشروح مورد بحث و تجزیه و تحلیل قرار گیرد.

در همین راستا در فصل اول این پژوهش ابتدا به مفهوم استراتژی و انواع مختلف آن در روابط بین‌الملل پرداخته و سپس پس از آشنایی با این مفهوم در فصل دوم به بررسی مفهوم جنگ در روابط بین‌الملل و علل آن، رهیافت‌های نظری و شیوه‌های جلوگیری از این پدیده و همچنین انواع آن در روابط بین‌الملل می‌پردازیم و در پایان با مفهوم انقلاب در امور نظامی به عنوان یکی از مفاهیم نسبتاً جدید در حوزه امور نظامی و امنیتی آشنا می‌شویم. در فصل سوم با مفاهیم قدرت و امنیت و تحولات نظری مربوط به آن‌ها با استفاده از جایگاه این مفاهیم در مهم‌ترین نظریه‌های روابط بین‌الملل از جمله رئالیسم، لیبرالیسم و سازه‌انگاری و همچنین حوزه مطالعات امنیتی آشنا می‌شویم و در فصل چهارم نیز به

بررسی مهم‌ترین رژیم‌های امنیتی در روابط بین‌الملل از جمله رژیم امنیتی خلع سلاح، کنترل تسلیحات، بازدارندگی، رژیم امنیت منطقه‌ای و رژیم امنیت دسته‌جمعی می‌پردازیم. در فصل پنجم به مفهوم دفاع مشروع و تحول آن در روابط بین‌الملل به خصوص از بعد از حوادث ۱۱ سپتامبر با تأکید بر مفاهیم دفاع مشروع پیش‌دستانه، پیشگیرانه و مداخلات بشردوستانه می‌پردازیم و در فصل ششم تسلیحات و انواع آن را در حوزه روابط بین‌الملل به همراه مهم‌ترین انگیزه دولت‌ها در دستیابی به سلاح‌های غیرمتعارف را مورد بررسی و واکاوی قرار می‌دهیم. در فصل هفتم به بررسی مفهوم تروریسم، انواع و عناصر تشکیل‌دهنده آن و نظام‌های اعتقادی مربوط به تروریسم می‌پردازیم و در پایان نیز رهیافت‌های موجود در تحلیل این پدیده را مورد بررسی قرار می‌دهیم. در فصل هشتم به بررسی مفهوم بحران در روابط بین‌الملل پرداخته و در همین راستا به ارائه تعاریف مختلفی که از این پدیده می‌شود می‌پردازیم و مفهوم «بحران در خلال جنگ» را مورد بررسی قرار می‌دهیم و نهایتاً در فصل نهم نیز به عنوان فصل پایانی این پژوهش به تأثیر انقلاب اطلاعات بر امنیت ملی از منظر دیدگاه‌های نظری گوناگون روابط بین‌الملل می‌پردازیم تا به ترتیب نتوانسته باشیم تا حد امکان به تمامی مسائل و موضوعاتی که می‌تواند در حوزه مسائل نظامی استراتژیک قرار گیرد، پرداخته و بدین ترتیب بر فهم کامل دانشجویان و دانش‌پژوهان رشته از این حوزه مطالعاتی بیافزاییم.

در پایان بر خود لازم می‌دانم تا از مسئولان محترم انتشارات دانشگاه یزد به خصوص جناب آقای دکتر انصاری و سرکار خانم آقابیکگی، همکاران عزیزم در گروه علوم سیاسی دانشگاه یزد، اساتید محترم در دانشگاه تهران که در فرایند مداوم یاددهی یادگیری همیشه خود را مدیون و وام‌دار آنها می‌دانم؛ از داوران گرامی که زحمت داوری و ارزیابی این اثر را متحمل شده و با نظرات خود بر غنای این اثر افزودند و همچنین همسر مهربان و فداکارم که با صبوری و گذشت خود مجال نوشتن این اثر را برایم فراهم آورد، کمال تشکر و قدردانی را داشته باشم.

امید است انتشار این اثر بتواند خلا موجود در ادبیات مربوط به حوزه نظری مسائل نظامی استراتژیک را پر کرده، بر غنای ادبیات موجود بیافزاید و بتواند دانشجویان رشته را در فهم کامل این مسائل یاری رساند.

الهام رسولی ثانی‌آبادی

بهار ۱۳۹۲

فهرست مطالب

مقدمه	۱۷
۱) مفهوم استراتژی و انواع آن در روابط بین الملل	۲۵
۱-۱) انواع استراتژی	۲۶
۱-۱-۱) استراتژی‌های نظامی	۲۷
۱-۱-۱-۱) استراتژی زمین	۲۸
۱-۱-۱-۲) استراتژی‌های دریایی	۲۸
۱-۱-۱-۳) استراتژی‌های هوایی	۲۹
۱-۱-۲) استراتژی‌های سیاسی	۲۹
۱-۲-۱-۱) استراتژی انزوطلبی	۲۹
۱-۲-۱-۲) استراتژی بی طرفی	۳۰
۱-۲-۱-۳) استراتژی عدم تعهد	۳۱
۱-۲-۱-۴) استراتژی اتحاد و ائتلاف	۳۱
۱-۲-۱-۵) استراتژی‌های حفظ وضع موجود	۳۲
۱-۲-۱-۶) استراتژی‌های تغییر وضع موجود	۳۲
۱-۳-۱) استراتژی‌های اقتصادی	۳۲
۱-۳-۱-۱) استراتژی‌های اقتصادی با بار مثبت	۳۳
۱-۳-۱-۲) استراتژی‌های اقتصادی با بار منفی	۳۴

- ۳۶..... (۲-۱) مهم‌ترین عوامل تعیین‌کننده استراتژی.....
- ۳۷..... (۱-۲-۱) عوامل تعیین‌کننده استراتژی در سطح پیرونی.....
- ۳۷..... (۱-۱-۲-۱) موقعیت جغرافیایی.....
- ۳۷..... (۲-۱-۲-۱) محیط امنیت منطقه‌ای.....
- ۳۸..... (۳-۱-۲-۱) ساختار قدرت در نظام بین‌الملل.....
- ۴۰..... (۴-۱-۲-۱) قواعد بنیادین نظام بین‌الملل.....
- ۴۰..... (۲-۲-۱) عوامل تعیین‌کننده استراتژی در سطح درونی.....
- ۴۰..... (۱-۲-۲-۱) نوع نظام سیاسی و ایدئولوژی حاکم بر آن.....
- ۴۱..... (۲-۲-۲-۱) برداشت‌های ذهنی رهبران و نخبگان تصمیم‌گیرنده.....
- ۴۲..... (۲-۲-۲-۱) انکار عمومی.....
- ۴۳..... (۳-۱) رابطه استراتژی و تعیین اهداف داخلی و بین‌المللی.....
- ۴۳..... (۴-۱) بررسی مفهومی مطالعات استراتژیک.....
- ۴۶..... (۵-۱) جمع‌بندی.....
- ۴۹..... (۲) جنگ در روابط بین‌الملل.....
- ۵۱..... (۱-۲) علل جنگ.....
- ۵۱..... (۱-۱-۲) علل جنگ در سطح انسان.....
- ۵۲..... (۲-۱-۲) علل جنگ در سطح دولت.....
- ۵۲..... (۳-۱-۲) جنگ در سطح نظام بین‌الملل.....
- ۵۵..... (۲-۲) رهیافت‌های نظری و شیوه‌های جلوگیری از جنگ.....
- ۵۵..... (۱-۲-۲) ایجاد صلح دموکراتیک.....
- ۵۶..... (۲-۲-۲) ایجاد نهادها و رژیم‌های بین‌المللی.....
- ۵۷..... (۳-۲-۲) ایجاد موازنه قدرت.....
- ۵۹..... (۴-۲-۲) ایجاد ثبات از طریق قدرت هژمون.....

۶۰	۵-۲-۲) ایجاد قواعد، هنجارها و فرهنگ مشترک در نظام بین الملل
۶۱	۳-۲) بررسی انواع جنگ
۶۱	۱-۳-۲) جنگ داخلی، منطقه‌ای و بین المللی
۶۲	۲-۳-۲) جنگ داخلی
۶۳	۳-۳-۲) جنگ زمینی
۶۴	۴-۳-۲) جنگ دریایی
۶۴	۵-۳-۲) جنگ هوایی
۶۵	۶-۳-۲) جنگ متعارف و غیرمتعارف
۶۵	۷-۳-۲) جنگ متقارن و غیرمتقارن
۶۶	۸-۳-۲) جنگ چریکی
۶۶	۹-۳-۲) جنگ واسطه‌ای
۶۷	۱۰-۳-۲) جنگ عادلانه
۶۸	۱۱-۳-۲) جنگ روانی
۶۹	۱۲-۳-۲) جنگ سایبری
۷۰	۱۳-۳-۲) جنگ الکترونیک
۷۰	۴-۲) انقلاب در امور نظامی
۷۳	۵-۲) جمع‌بندی
۷۵	۳) تحول مفاهیم امنیت و قدرت در روابط بین الملل
۷۶	۱-۳) بررسی مفهوم امنیت در نظریه واقع‌گرایی
۷۷	۱-۱-۳) مفهوم معمای امنیتی
۷۸	۲-۱-۳) مفهوم مدیریت ناامنی
۷۹	۲-۳) بررسی مفهوم امنیت در نظریه لیبرالیزم

- ۷۹..... (۱-۲-۳) ایجاد صلح دموکراتیک
- ۸۰..... (۲-۲-۳) گسترش نهادها و رژیم‌های بین‌المللی
- ۸۰..... (۳-۲-۳) گسترش هم‌گرایی‌های منطقه‌ای و وابستگی متقابل
- ۸۱..... (۳-۳) بررسی مفهوم امنیت در نظریه سازه‌انگاری
- ۸۳..... (۴-۳) بررسی مفهوم امنیت در مکتب کپنهاگ
- ۸۵..... (۱-۴-۳) امنیت موسع در برابر امنیت مضیق
- ۸۶..... (۲-۴-۳) اهداف مرجع امنیتی در بخش‌های مختلف امنیت
- ۸۷..... (۳-۴-۳) سطوح مختلف امنیت
- ۸۷..... (۴-۴-۳) مفهوم امنیتی شدن
- ۸۸..... (۵-۴-۳) عناصر اصلی در امنیتی شدن
- ۹۱..... (۵-۳) بررسی مفهوم امنیت در مطالعات امنیتی جهان سوم
- ۹۳..... (۶-۳) تحول مفهوم قدرت
- ۹۳..... (۱-۶-۳) مفهوم سنتی قدرت
- ۹۴..... (۲-۶-۳) قدرت و ابعاد چهارگانه آن
- ۹۶..... (۳-۶-۳) ابزارهای چهارگانه اعمال قدرت
- ۹۷..... (۴-۶-۳) قدرت سخت، قدرت نرم و قدرت هوشمند
- ۹۸..... (۷-۳) جمع‌بندی
- ۹۹..... (۴) بررسی رژیم‌های امنیتی در روابط بین الملل
- ۱۰۲..... (۱-۴) خلع سلاح و کنترل تسلیحات
- ۱۰۳..... (۱-۱-۴) اشکال خلع سلاح
- ۱۰۳..... (۱-۱-۱-۴) خلع سلاح یک جانبه
- ۱۰۴..... (۲-۱-۱-۴) خلع سلاح عمومی و یا بین‌المللی

۱۰۴.....	۳-۱-۱-۴) خلع سلاح منطقه‌ای.....
۱۰۵.....	۴-۱-۱-۴) خلع سلاح جزئی.....
۱۰۵.....	۲-۱-۴) کنترل تسلیحات.....
۱۰۶.....	۱-۲-۱-۴) قراردادهای محدودیت سلاح‌های استراتژیک.....
۱۰۷.....	۲-۲-۱-۴) قراردادهای کاهش سلاح‌های استراتژیک.....
۱۰۸.....	۳-۲-۱-۴) معاهده موشک‌های ضد بالستیک.....
۱۰۸.....	۴-۱-۱-۴) کنوانسیون سلاح‌های بیولوژیک و سمی.....
۱۰۹.....	۵-۱-۱-۴) کنوانسیون منع استفاده از سلاح‌های شیمیایی.....
۱۱۰.....	۶-۲-۱-۴) معاهده منع محدود آزمایش‌های هسته‌ای.....
۱۱۰.....	۷-۲-۱-۴) معاهده منع تست سلاح‌های هسته‌ای.....
۱۱۱.....	۸-۲-۱-۴) معاهده منع جامع آزمایش‌های هسته‌ای.....
۱۱۳.....	۲-۴) بازدارندگی.....
۱۱۷.....	۳-۴) رژیم امنیت منطقه‌ای.....
۱۲۱.....	۴-۴) رژیم امنیت دسته‌جمعی.....
۱۲۴.....	۱-۴-۴) ارتباط رژیم امنیت دسته‌جمعی با دفاع دسته‌جمعی.....
۱۲۴.....	۲-۴-۴) ناتو به عنوان نمونه‌ای از سیستم امنیت دسته‌جمعی.....
۱۲۶.....	۵-۴) جمع‌بندی.....
۱۲۹.....	۵) مفهوم دفاع مشروع و تحول آن در روابط بین‌الملل.....
۱۳۰.....	۱-۵) بررسی مفهوم دفاع مشروع.....
۱۳۳.....	۲-۵) بررسی مفهوم دفاع پیش‌دستانه.....
۱۳۵.....	۳-۵) بررسی مفهوم دفاع پیش‌گیرانه.....
۱۳۷.....	۱-۳-۵) پیوند دفاع پیش‌گیرانه و سیاست امپراطوری جویانه آمریکا.....
۱۴۰.....	۴-۵) نظریه مداخله بشردوستانه.....

۱۴۱ (۱-۴-۵) بررسی مهم‌ترین مفاهیم موجود در نظریه مداخلات بشردوستانه

۱۴۲ (۲-۴-۵) بررسی دیدگاه‌های موافقان و مخالفان مداخلات بشردوستانه

۱۴۳ (۵-۵) جمع‌بندی

۱۴۵ (۶) تسلیحات و انواع آن در روابط بین‌الملل

۱۴۶ (۱-۶) تسلیحات غیرمتعارف و انواع آن در روابط بین‌الملل

۱۴۷ (۱-۱-۶) سلاح شیمیایی

۱۴۸ (۲-۱-۶) سلاح‌های میکروبی

۱۴۹ (۳-۱-۶) سلاح هسته‌ای

۱۵۳ (۴-۱-۶) موشک بالستیک

۱۵۴ (۵-۱-۶) موشک کرور

۱۵۵ (۲-۶) مهم‌ترین انگیزه‌های دستیابی به سلاح‌های غیرمتعارف

۱۵۷ (۳-۶) تجارت اسلحه

۱۶۰ (۴-۶) بررسی توانایی تسلیحاتی جمهوری اسلامی ایران

۱۶۱ (۵-۶) جمع‌بندی

۱۶۳ (۷) مفهوم تروریسم و تحول آن در روابط بین‌الملل

۱۶۴ (۱-۷) بررسی مفهومی تروریسم

۱۶۶ (۲-۷) انواع تروریسم

۱۶۶ (۱-۲-۷) تروریسم داخلی

۱۶۶ (۲-۲-۷) تروریسم بین‌المللی

۱۶۷ (۳-۲-۷) تروریسم دولتی

۱۶۷ (۴-۲-۷) تروریسم سایبری

۱۶۸ (۳-۷) عناصر تشکیل دهنده تروریسم

۴-۷	بررسی نظام‌های اعتقادی تروریسم‌ها.....	۱۶۹
۵-۷	بررسی تحول تاریخی تروریسم.....	۱۷۰
۱-۵-۷	ویژگی‌های تروریسم جدید.....	۱۷۱
۶-۷	رهافت‌های موجود در تحلیل پدیده تروریسم.....	۱۷۴
۱-۶-۷	رهافت مذهبی.....	۱۷۴
۲-۶-۷	رهافت روانشناختی / اجتماعی.....	۱۷۵
۳-۶-۷	رهافت منطقی / عقلانی.....	۱۷۵
۴-۶-۷	رهافت جامعه‌شناختی.....	۱۷۵
۷-۷	بررسی عملکرد سازمان ملل در قبال تروریسم.....	۱۷۶
۱-۷-۷	نگاه مجمع عمومی به تروریسم.....	۱۷۷
۲-۷-۷	شورای امنیت و تروریسم.....	۱۷۹
۸-۷	جمع‌بندی.....	۱۸۰
۸	بررسی مفهوم بحران در روابط بین‌الملل.....	۱۸۳
۱-۸	تعاریف مربوط به بحران.....	۱۸۴
۲-۸	خصوصیات بحران‌های بین‌المللی.....	۱۸۶
۳-۸	رویکرد سیستمی در تعریف بحران.....	۱۸۸
۴-۸	رویکرد تصمیم‌گیری در تعریف بحران.....	۱۸۹
۵-۸	مفهوم بحران در خلال جنگ.....	۱۹۱
۶-۸	جمع‌بندی.....	۱۹۲
۹	تأثیر انقلاب اطلاعات بر امنیت ملی از منظر دیدگاه‌های نظری روابط بین‌الملل...۱۹۳	۱۹۳
۱-۹	بررسی مفهومی انقلاب اطلاعات.....	۱۹۴
۲-۹	انقلاب اطلاعات و عدم کاهش امنیت ملی.....	۱۹۷

- ۳-۹) انقلاب اطلاعات و کاهش امنیت ملی ۲۰۰
- ۴-۹) انقلاب اطلاعات و تحول مفهوم امنیت ملی ۲۰۵
- ۵-۹) جمع‌بندی ۲۰۹
- جمع‌بندی نهایی ۲۱۱
- منابع و مأخذ ۲۱۹

مقدمه

معمولاً وقتی صحبت از مسائل و مفاهیم نظامی / استراتژیک و یا امنیتی / راهبردی به خصوص در رشته هایی چون علوم سیاسی و یا روابط بین الملل می شود، نخستین مسائل و مفاهیمی که به ذهن متبادر می شود، مسائل و مفاهیمی چون جنگ، قدرت، امنیت، استراتژی و ... می باشد. از سوی دیگر مروری بر ادبیات موجود در این زمینه حاکی از فقدان یک منبع مناسب و به روزی است که بتواند همه این مفاهیم و مسائل را یکجا در خنود جای داده و بتواند دانش پژوهان و دانشجویان علاقه مند به این حوزه را به یک اشراف نظری مناسب برساند. منبعی که در عین سادگی و رسایی بتواند حتی امکان به تمامی مسائل نظامی امنیتی پردازد و با تحولات نظری و عملی دنیای روابط بین الملل نیز همگام و همسو باشد.

بنابراین در این کتاب سعی بر آن شده است تا بتوان در طی نه فصل به نه مفهوم و مساله ای که می تواند در دایره مسائل و مفاهیم نظامی استراتژیک قرار گیرد و یا به طور بالقوه دارای چنین ارزشی شود، پرداخته شود. در همین راستا در فصل اول ابتدا به مفهوم استراتژی که به زبان فارسی واژه راهبرد را برای آن برگزیده اند، می پردازیم و بیان خواهیم کرد که مفهوم استراتژی مفهومی بسیار موسع بوده که می تواند جنبه های مختلفی از جمله اقتصادی، نظامی، فرهنگی و سیاسی به خود گیرد. هرکدام از این جنبه ها نیز خود می توانند به انواع و شاخه های گوناگونی تقسیم شود که در این فصل به طور مفصل به آن پرداخته شده است. در مبحث بعدی این فصل به عوامل تعیین کننده استراتژی در دو سطح درونی و بیرونی می پردازیم و بیان خواهیم کرد که در تعیین استراتژی و جهت گیری های دولت ها در عرصه نظام بین الملل عوامل متعدد و بی شماری دخیل هستند که شناسایی آن ها و همچنین میزان تاثیرشان برای

تحلیل گران سیاست خارجی و روابط بین الملل لازم و ضروری می باشد. در پایان این فصل نیز به مفهوم مطالعات استراتژیک می پردازیم و فصل را با نتیجه گیری به پایان می رسانیم.

در فصل دوم به یکی دیگر از مهم ترین مفاهیم و مسائل نظامی استراتژیک یعنی مفهوم مساله جنگ در روابط بین الملل می پردازیم. چراکه بررسی مفهوم جنگ، علل آن و همچنین انواع و گونه های مختلف آن همیشه مورد توجه اندیشمندان روابط بین الملل و نظریه پردازان ادبیات نظامی و استراتژیک بوده است. در این زمینه علاوه بر سیاستمداران و نظامیان، جامعه شناسان، حقوق دانان، روانشناسان و فیلسوفان نیز هر یک از منظر خود به این مفهوم پرداخته اند. بنابراین به دلیل مهم بودن مفهوم جنگ در ادبیات روابط بین الملل و همچنین مطالعات استراتژیک نظامی در این فصل سعی خواهیم کرد تا این مفهوم را از ابعاد مختلف مورد بررسی قرار دهیم بدین منظور ابتدا در مبحث اول علل سه گانه جنگ را از دیدگاه کنت والتز مورد بررسی قرار داده، سپس در مبحث دوم راه ها و شیوه های جلوگیری از جنگ در روابط بین الملل و برقراری صلح و همکاری میان دولت ها را از منظر رهیافت های نظری گوناگون مورد تحلیل و مقایسه قرار می دهیم و در مبحث سوم نیز به بررسی انواع جنگ در روابط بین الملل می پردازیم. بعد از آشنایی با این مباحث، این فصل را با اشاره ای به مفهوم انقلاب در امور نظامی، به عنوان یکی از مفاهیم نسبتاً جدید در ادبیات نظامی و استراتژیک به پایان می رسانیم.

از آن جا که مفاهیمی چون قدرت و یا امنیت به عنوان مهم ترین مفاهیم موجود در ادبیات نظامی - استراتژیک به شمار می روند، هدف اصلی فصل سوم بررسی تحول مفهومی و نظری این مفاهیم می باشد. بدین منظور ابتدا در این بخش از نوشتار سعی خواهیم کرد که به بررسی جایگاه مفهوم امنیت در دیدگاه های نظری مختلف در روابط بین الملل و همچنین مطالعات امنیتی بپردازیم تا بتوانیم سیر دگرگونی این مفهوم را از یک منظر نظری مورد تجزیه و تحلیل قرار دهیم. در همین راستا جایگاه مفهوم امنیت را در مهم ترین نظریات روابط بین الملل از جمله واقع گرایی، لیبرالیسم و سازه انگاری و سپس مکتب کپنهاگ به عنوان یکی از مهم ترین

نظریات موجود در مطالعات امنیتی مورد بررسی قرار می‌دهیم و با مفاهیمی چون امنیت هستی‌شناسانه، امنیت موسع/امنیت مضیق و مفهوم امنیتی ساختن به عنوان نموده‌های تحول مفهوم امنیت آشنا خواهیم شد. سپس در مبحث دوم این فصل، به بررسی مفهوم قدرت، تحول نظری آن و همچنین ابعاد مختلف آن از دیدگاه بارت و دووال می‌پردازیم. در همین راستا در این مبحث با مفاهیمی چون: قدرت سخت، قدرت نرم، قدرت هوشمند، قدرت اجباری، قدرت نهادی، قدرت ساختاری و قدرت گفتمانی یا مولد آشنا خواهیم شد.

هدف اصلی فصل چهارم بررسی مهم‌ترین رژیم‌های امنیتی در ادبیات نظامی/استراتژیک و روابط بین‌الملل از جمله بازدارندگی، خلع سلاح و کنترل تسلیحات، رژیم امنیت دسته‌جمعی و رژیم امنیت منطقه‌ای می‌باشد. بدین منظور ابتدا در این فصل سعی خواهیم کرد تا با مفهوم رژیم بیشتر آشنا شویم. بعد از آشنایی مقدماتی با مفهوم رژیم‌ها که به لحاظ سطح تحلیل می‌توانند در سطوح مختلف ملی، منطقه‌ای و یا بین‌المللی ایجاد شوند، در مباحث مختلف این فصل سعی خواهیم کرد تا با انواع مختلف رژیم‌های امنیت در سطوح بین‌المللی و منطقه‌ای که البته هدف همه آن‌ها ایجاد صلح و ثبات بین‌المللی و جلوگیری از وقوع جنگ است، آشنا شویم.

در ادامه در فصل پنجم از این پژوهش به بررسی مفهوم دفاع مشروع و شرایط آن در حقوق بین‌الملل و تحول این مفهوم با توجه و تاکید بر تحولات بعد از ۱۱ سپتامبر در ادبیات روابط بین‌الملل می‌پردازیم. چراکه بعد از حوادث تروریستی ۱۱ سپتامبر و با توجه به قطعنامه‌های شورای امنیت که حق دفاع فردی و دسته‌جمعی را برای ایالات متحده به رسمیت شناخته بود، این کشور به همراه متحدانش بر اساس دکترین «دفاع پیش‌دستانه» و «دفاع پیش‌گیرانه» به کشورهای افغانستان و عراق حمله کرده و به بیان برخی نظام بین‌الملل را از یک «نظم هژمونی» به یک «نظم امپراطوری جویانه» تغییر داد. از سوی دیگر این مفاهیم به همراه مفهوم «مداخلات بشردوستانه» از جمله مفاهیمی‌اند که اصل «عدم توسل به زور» به عنوان یک قاعده آمره نظام بین‌الملل و استثنائات مربوط به آن را که یکی مربوط به دفاع مشروع و دیگری منوط به مجوز ضریح شورای امنیت است، مورد بازنگری و تفسیر موسع

قرار داده داده‌اند، که شناخت همه این تحولات هدف اصلی این فصل می‌باشد.

بدین منظور ابتدا در این فصل مفهوم «دفاع مشروع» و شرایط آن را به عنوان یکی از استثنائات مهم اصل «عدم توسل به زور» با توجه به اصول منشور سازمان ملل مورد بررسی قرار می‌دهیم و سپس در مباحث بعدی این بخش از نوشتار به بررسی مفاهیم «دفاع پیش‌دستانه»، «دفاع پیش‌گیرانه» و «مداخلات بشردوستانه» به عنوان مفاهیمی که اصل «عدم توسل به زور» و «دفاع مشروع» را مورد بازنگری و تفسیر موسع قرار داده‌اند می‌پردازیم.

در این بخش از نوشتار همچنین سعی خواهیم کرد تا پیوند میان آموزه «دفاع پیش‌گیرانه» و سیاست «امپراطوری جوانه» ایالات متحده را از بعد از حوادث تروریستی ۱۱ سپتامبر مورد بحث و بررسی قرار دهیم و به این نتیجه برسیم که با توجه به ساختار فرصت پیش آمده از بعد از حوادث تروریستی، نوعی مداخله کاران این کشور به عنوان یک جنبش اجتماعی توانستند با تأکید بر آموزه «دفاع پیش‌گیرانه» و «جنگ علیه تروریسم» راهبرد کلان مبتنی بر هژمونی را در سیاست خارجی کشور خود که راهبرد مسلط از بعد از جنگ جهانی دوم به این سو بوده است، به یک سیاست «امپراطوری جوانه» تغییر دهند.

در فصل ششم به بررسی تسلیحات و انواع آن به عنوان یکی از مهم‌ترین مفاهیم موجود و موضوعات مطرح شده در ادبیات نظامی و استراتژیک و دنیای روابط بین‌الملل می‌پردازیم، چراکه در دنیای سیاست و روابط بین‌الملل سلاح و استراتژی دارای اثر متقابل بر هم هستند، به این معنا که کیفیت سلاح چگونگی استفاده استراتژیک از آن را تعیین می‌کند و در مقابل تفکر استراتژیک نیز خود می‌تواند در استفاده از سلاح خاص مؤثر باشد. در این فصل بیان خواهیم کرد که به طور کل در ادبیات نظامی استراتژیک تسلیحات در روابط بین‌الملل، به دو دسته تسلیحات متعارف و تسلیحات غیرمتعارف تقسیم می‌شود. تسلیحات متعارف شامل سلاح‌هایی است که بیشتر در جنگ‌های ابتدایی کاربرد داشته و اصولاً نوع بازدارندگی این سلاح‌ها نسبت به سلاح‌های غیرمتعارف که به سلاح‌های کشتار دسته‌جمعی نیز شهرت دارند، کمتر است. به طور کل نیروهای نظامی دریایی، هوایی و زمینی شامل نیروهای زرهی

هواپیماهای جنگنده، بمب افکن ها، بالگردهای جنگی، تانک ها و ... در حوزه تسلیحات متعارف قرار می گیرند. نوع دوم از تسلیحات شامل تسلیحات غیرمتعارف هستند که بخاطر تاثیرات مخرب و قدرت ویرانگری شان، کمیسیون تسلیحات متعارف سازمان ملل متحد در سال ۱۹۴۸ عبارت «سلاح های کشتار دسته جمعی» را برای متمایز کردن این گونه از سلاح ها از سلاح های متعارف ایجاد کرد و مهم ترین این تسلیحات را شامل سلاح های انفجاری اتمی، سلاح های دارای مواد رادیواکتیو، سلاح های شیمیایی، سلاح های میکروبی و هرگونه سلاحی که در آینده ابداع شود و دارای خواص قابل مقایسه با اثر تخریبی بمب اتمی یا سایر سلاح های مذکور باشد، بیان کرد. به دلیل اهمیت سلاح های غیرمتعارف نسبت به نوع متعارف آن، در این فصل ابتدا این سلاح ها و انواع آن را به تفصیل مورد بحث و بررسی قرار می دهیم، سپس در مبحث دوم به مهم ترین انگیزه هایی که دولت ها را در صحنه نظام بین الملل به سمت کسب و گسترش این نوع تسلیحات وادار می دارد (با تاکید بر سلاح های هسته ای) می پردازیم و سپس در مبحث سوم به بررسی موضوع «تجارت اسلحه» به عنوان یکی از مباحثی که در ارتباط تنگاتنگی با مفهوم تسلیحات و مخصوص مسابقه تسلیحاتی میان کشورها دارد، می پردازیم و در نهایت نیز مروری اجمالی به توانایی تسلیحاتی نظام جمهوری اسلامی ایران خواهیم داشت.

از آن جا که در جهان امروز پدیده سیاسی مثل «تروریسم» به عنوان یک پدیده کاملاً متمایز و عامل محرکه بسیاری از تحولات سیاسی، اجتماعی و اقتصادی تقریباً و در بسیاری از موارد جایگزین پدیده هایی مثل انقلاب ها، جنگ های میان دولتی، کودتاها و شورش ها شده است، هدف اصلی فصل هفتم بررسی این مفهوم به عنوان یکی از مهم ترین مفاهیم امنیتی معاصر از زوایا و ابعاد گوناگون می باشد. چراکه پدیده تروریسم به عنوان نوعی استراتژی و یا ابزار تاکتیکی در گذر زمان دچار تحولات مفهومی بسیاری در روابط بین الملل شده است و در خلال همین تحولات است که در قرن ۲۱ ما شاهد پیوند این مفهوم با جهانی شدن و غیرسرزمینی شدن آن هستیم. از همین رو در دنیای معاصر بر اثر تحولات مربوط به جهانی

شدن و انقلاب اطلاعات در کنار پدیده‌های تروریستی متعارف که بر اساس شواهد موجود در سطح جهان به طور وحشتناکی گسترش یافته است، ما شاهد ظهور و گسترش پدیده‌های تروریستی نامتعارف هستیم که با عناوینی چون «سایبر تروریسم» جوامع امروز و زیرساخت‌های شبکه‌ای حیاتی آن را با تهدیدات بسیاری روبرو کرده است. برای شناخت بهتر این تحولات ابتدا در مبحث نخستین این فصل به بررسی مفهومی تروریسم می‌پردازیم و بعد از آشنایی با تعاریف مختلف راجع به این مفهوم، در مبحث دوم انواع تروریسم از جمله تروریسم بین‌المللی، تروریسم داخلی، تروریسم دولتی و سایبر تروریسم را مورد بررسی قرار می‌دهیم، سپس در مبحث سوم به عناصر تشکیل‌دهنده پدیده تروریسم و در مبحث چهارم به بررسی انواع نظام‌های اعتقادی تروریسم‌ها می‌پردازیم و بعد از آشنایی با این نظام‌های اعتقادی در مبحث پنجم تحول مفهومی پدیده تروریسم را در طول تاریخ بیان کرده و به بیان ویژگی‌های تروریسم قدیم و جدید می‌پردازیم، در مبحث ششم رهیافت‌های نظری راجع به تروریسم را مورد بررسی و مقایسه قرار می‌دهیم و نهایتاً در مبحث پایانی به عملکرد سازمان ملل و به طور خاص مجمع عمومی و شورای امنیت راجع به تروریسم می‌پردازیم.

در فصل هشتم یکی دیگر از مفاهیم مهم در ادبیات نظامی استراتژیک معاصر، یعنی مفهوم بحران در روابط بین‌الملل را مورد بررسی و واکاوی قرار می‌دهیم. به طور کل بحران‌ها رویدادها و نقاط عطف در تاریخ روابط بین‌الملل هستند که بر وضعیت آن‌ها تعبیر مختلفی به کار رفته است. به عنوان مثال از یک دیدگاه بحران‌ها را می‌توان در سطوح مختلف بین‌المللی، منطقه‌ای، ملی و یا محلی مشاهده نمود، که البته بحران در هر یک از این سطوح به راحتی می‌تواند به سطوح دیگر نیز تسری پیدا کرده و اشاعه یابد. بنابراین با توجه به اهمیت مفهوم بحران و ابعاد مختلف آن در این فصل ابتدا به ارائه تعاریف مختلفی که از بحران و ویژگی‌های آن در ادبیات روابط بین‌الملل وجود دارد می‌پردازیم، سپس خصوصیات بحران‌های بین‌المللی را مورد بررسی قرار داده و پس از آن به ارائه دو رویکرد مختلف در تعریف بحران و همچنین مفهوم «بحران در خلال جنگ» می‌پردازیم.

بی شک یکی از مهم‌ترین مسائلی که در دنیای کنونی وجود دارد و بسیاری از مسائل نظامی، اقتصادی و سیاسی را جهت داده و بر آن تاثیر می‌گذارد، پدیده فناوری اطلاعات و ارتباطات می‌باشد. در همین رابطه «انقلاب اطلاعات» را مجموعه‌ای از دگرگونی‌های اساسی در حوزه اطلاعات و اطلاع رسانی تعریف کرده اند که سرعت فوق العاده، گستردگی و وسعت انتشار آزاد مطالب، مهم‌ترین ویژگی آن است. این تکنولوژی علاوه بر افزایش شمار بازیگران در حوزه عمومی قواعد بازی جدیدی را ایجاد کرده و عرصه و حوزه جدیدی را به وجود آورده که واقعا جهانی است. اگرچه این پدیده را نمی‌توان مستقیما در زمره مسائل نظامی و استراتژیک قرار داد، اما می‌توان آثار سیاسی آن را بر مسائلی که دارای بار نظامی و استراتژیک هستند از جمله «امنیت ملی» به خوبی مشاهده نمود. بنابراین هدف اصلی فصل نهم از این نوشتار به عنوان فصل پایانی بررسی آثار انقلاب اطلاعات بر امنیت ملی دولت‌های نظام بین‌الملل از منظر مهم‌ترین دیدگاه‌های نظری، روابط بین‌الملل از جمله دیدگاه‌های واقع‌گرا، لیبرال و معناگرا می‌باشد. بدین منظور در مبحث مقدماتی این فصل به بیان ارتباط میان تکنولوژی و سیاست بین‌الملل و تعریف انقلاب اطلاعات پرداخته و سپس در سه مبحث بعدی این نوشتار سه دیدگاه نظری متفاوت از روابط بین‌الملل را در خصوص تاثیر انقلاب اطلاعات بر امنیت ملی مورد بررسی قرار می‌دهیم.